

Ochrana přírody

ročník 70 číslo 4 2015

Kulérová příloha

Zprávy / Aktuality / Oznámení

CITES, lov a ochrana přírody: jak to jde dohromady?

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR pořádá jako vědecký orgán CITES za podpory Ministerstva životního prostředí od roku 2010 pravidelné semináře, zaměřené na nejrůznější otázky související s naplňováním Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES) v České republice. Zúčastňují se jich nejen zaměstnanci státní ochrany přírody, kteří se uvedenou problematikou zabývají, ale i pracovníci botanických a zoologických zahrad, Státní veterinární správy a akademických pracovišť. Ve dnech 10.–11. června 2015 se v Bohuslavicích u Telče uskutečnil v pořadí již 6. ročník akce, tentokrát pod názvem *Lovec k ochraně?*, který se zaměřil na vztah mezi lovem a ochranou přírody.

Zájem o seminář o lovu a ochraně přírody předčil očekávání pořadatelů. Foto: Jana Hrdá

Odstřel lvího samce ve volné přírodě ve východoafrické Tanzanii přijde zájemce až na 1,9 miliónu Kč, tedy desetkrát více než nejnižší zabití této šelmy při předstíraném lovu v oploceném prostoru v JAR. Foto: Jan Plesník

V úvodu semináře seznámila S. Ucová (AOPK ČR) účastníky s cíli akce a připomněla, že CITES reguluje vývoz a dovoz některých druhů a poddruhů volně žijících živočichů, kteří jsou předmětem lovu, a výrobků z nich. Na ni navázal J. Plesník ze stejného pracoviště, který představil hlavní typy lovu a zmínil jejich výhody i úskalí z hlediska ochrany přírody. Biologickými, společenskými a historickými aspekty lovu v průběhu vývoje člověka se zabýval J. Robovský z Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Připomněl mj. nepopiratelný význam lovu pro rozšiřování muzejních sbírek, a tím i pro poznání fauny, stejně jako skutečnost,

že se z některých původně zanícených lovců postupně stali přesvědčení ochránci přírody. Ekonom M. Zámečnick na příkladech ukázal, že trofejní lov může za určitých podmínek působit jako účinný stimul ochrany ohrožených druhů a jejich prostředí. Vyzdvihl v této souvislosti lovecká území (*conservancies*) v Namibii, která nespravuje stát, ale místní komunity, jež jsou také vlastníky zvířat na nich žijících. O právní úpravě dovozu, vývozu a nakládání s loveckými trofejemi exemplářů, na něž se vztahuje CITES, referoval O. Klouček (MŽP). Zároveň účastníkům představil údaje o dovozu loveckých trofejí do ČR v letech 2010–2014.

Využití území pro polochov lovné zvěře, zejména velkých kopytníků, na oplocených plochách pro sportovní/trofejní lov, uskutečňované zejména v Jihoafrické republice (*game ranching*), je oprávněně považováno za viditelný ekonomický úspěch. Je ale i výhrou pro ochranu přírody? Nalézt rozumnou odpověď na tuto otázku se pokusil R. Kotrba z České zemědělské univerzity v Praze. K. Brandlová ze stejného pracoviště probírala ve své přednášce silné i slabé stránky regulovaného lovu východního poddruhu antilopy Derbyho (*Taurotragus derbianus gigas*). Naopak západní poddruh (*Taurotragus derbianus derbianus*) není předmětem lovu, přežívá díky řízenému polochovu ve dvou soukromých rezervacích v západoafrickém Senegalu a možná i v tamějším národním parku Niokolo Koba. K jeho záchraně rozhodujícím způsobem přispívá činnost pracovníků ČZU a občanského sdružení Derbianus. Příkladem propojení pytláctví a organizovaného zločinu se stalo masové vybíjení afrických nosorožců, k němuž dochází v posledních letech zejména v Jihoafrické republice (viz *Ochrana přírody*, 69, 5, 46-47, 2014). P. Říhová (Česká inspekce životního prostředí Praha) zdůraznila, že se nelegální obchodování s nosorožčími rohy nedaří zvládnout: přesto JAR stále povoluje vývoz nosorožčích trofejí, které nezřídka končí na černém trhu.

V další části semináře se M. Jánošík (Městská veterinární správa Praha) zaměřil na nepovolené způsoby lovu prasat divokých (*Sus scrofa*) pomocí psů a chladných zbraní, jež byly zaznamenány v ČR. Závěrečné shrnutí problematiky patřilo řediteli liberecké zoologické zahrady D. Nejedlovi, který se jej zhostil s přehledem i osobitým humorem.

Na otázku, zda může lov skutečně podporovat ochranu přírody, se snaží odpovědět článek v tomto čísle našeho časopisu na str. 14-19. Z hojně navštívené akce vznikl i sborník abstraktů přednášek, který je možné si stáhnout na adrese www.ochranaprirody.cz/cites.

Silvie Ucová, Jindřiška Jelínková
a Jan Plesník

Dům přírody Blaníku otevřen

Na úpatí Velkého Blaníku bylo na počátku července slavnostně otevřeno návštěvnické středisko Dům přírody Blaníku. Dřevěná roubenka na začátku naučné stezky S rytířem na Blaník představuje návštěvníkům přírodu CHKO Blaník i blanickou legendu. Investorem a provozatelem Domu přírody Blaníku je Český svaz ochránců přírody Vlašim.

Dům přírody se nachází na nástupním místě naučné stezky S rytířem na Blaník nedaleko Kondrace. U silnice z Kondrace na Načeradec upozorní na středisko oranžovozelené vlajky na novém parkovišti pro návštěvníky.

Uvnitř návštěvnického střediska čeká příchozí nejprve recepce, kde mohou dostat potřebné informace nebo zakoupit suvenýry, regionální produkty a literaturu. Tři dioramata představují nejzajímavější přírodní biotopy regionu – suťové lesy, které návštěvníci uvidí přímo na Velkém Blaníku, dále mokřadní louky a hadcové bory. Největším exponátem je model krajiny Blanické brázdy v úseku mezi obcemi Sázava a Mladá Vožice. Model poskytuje informace o přírodních i historických zajímavostech kraje. Blanickou legendu připomíná rytíř v brnění, obraz průřezu horou z divadelní hry Járy Cimrmana nebo speciální otvor do hory Blaníku, ze kterého je slyšet, co se v hoře děje. Stav připravenosti vojáka si návštěvníci mohou ověřit na speciálním

Slavnostního přestřižení pásky se ujali P. Pešout, předseda ČSOP Vlašim, M. Matuška, starosta obce Kondrac, Lubomír Hanel za AOPK ČR, Správu CHKO Blaník a nechyběl ani blanický rytíř, maskot Domu přírody. Foto: Martin Klaudivs

ukazateli. V podkroví domu je pro návštěvníky připraveno několik krátkých filmů o přírodě národního geoparku Kraj blanických rytířů. Po celé prázdniny zde budou vystaveny obrazy malíře Stanislava Příhody inspirované Blaníkem i okolní krajinou. Výstava je prodejní. V okolí Domu přírody si můžeme prohlédnout bohatou expozici hornin Podblanicka realizovanou ve spolupráci s Českou geologickou službou. Dům přírody Blaníku je realizován na místě geologické expozice. Náklady na vybudování vlastní budovy vč. přípojek elektřiny, vody a čistírny odpadních vod byly 6,9 mil. Kč. Zdejší staré parkoviště bylo rekonstruováno a byla dořešena dopravní situace v lokalitě vč. parkování pro autobusy, přechodu pro chodce, dopravního

Dům přírody Blaníku byl slavnostně otevřen 2. července 2015. Foto: archiv ČSOP Vlašim

značení apod. za 2,8 mil. Kč. Celkové náklady na expozici činí 1,9 mil. Kč. Český svaz ochránců přírody Vlašim vybudoval Dům přírody Blaník ve spolupráci s AOPK ČR – Správou CHKO Blaník, Muzeem Podblanicka, Středočeským krajem, Obcí Kondrac a řadou dalších partnerů. Na akci obdržel dotaci ve výši 90% z Operačního programu Životního prostředí.

Kateřina Červenková

Největším exponátem je plastický model krajiny Blanické brázdý. Foto: Martin Kloudys

Návštěva ministra životního prostředí Gruzie

Ve dnech 23. a 24. července 2015 navštívil Českou republiku ministr životního prostředí Gruzie pan Gigla Agulašvili. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR ministru představila rozvojové projekty, které řešila a řeší společně se Správou Krkonošského národního parku. Počátek vzájemné spolupráce s gruzínskými partnery se datuje do roku 2012, kdy byl zahájen projekt v Tušsku, a to pod patronací a za peníze České rozvojové agentury. Současné aktivity se týkají zejména praktického naplňování zpracovaného plánu péče o chráněnou oblast Tušsko, předchází pomoc se týkala zlepšení znalostí zaměstnanců státní správy a správ chráněných území, komunikační strategie nebo rozvoje návštěvnické infrastruktury. Článek o práci českých odborníků v Tušsku byl zveřejněn v časopisu Ochrana přírody 2013/6: Tušsko – konec světa na okraji Evropy.

Ministr také navštívil národní přírodní památku Zlatý kůň v CHKO Český kras a prohlédl si Koněpruské jeskyně. Živě se zajímal o místní činný Velkolom Čertovy schody a sladění těžby vápence s péčí o krajinu a udržitelný rozvoj území. V praxi viděl i praktickou péči

o stepní trávníky formou řízené pastvy ovcí a koz. Ze strany AOPK ČR zazněly konkrétní nabídky na pokračování spolupráce zejména při zpracování a využívání dat o přírodě (data-báze) a turistickém využití chráněných území, které nepoškozuje přírodu (návštěvnická infrastruktura). Hosté z Gruzie projeví zájem o naše zkušenosti z revitalizace vodních ekosystémů a implementace sítě Emerald, která je předstupněm soustavy Natura 2000 v zemích stojících zatím mimo Evropskou unii. Navzájem jsme si slíbili, že právě těmito směry se bude ubírat příprava dalších společných projektů.

František Pojer

Ministr Agulašvili při prohlídce Koněpruských jeskyní. Foto: Alexandr Komaško

AOPK ČR si stanovila priority v mezinárodní spolupráci

Příroda nezná hranice. Okřídlené úsloví nabylo ještě většího významu po pádu železné opony na přelomu 80. a 90. let 20. století. V současnosti představuje mezinárodní spolupráce v ochraně přírody a krajiny rozsáhlou a neustále se rozvíjející činnost. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR proto v červnu 2015 schválila strategii mezinárodní spolupráce. Přijatý dokument vychází ze základních koncepčních materiálů České republiky v oblasti životního prostředí

V Bruselu sídlí instituce Evropské unie v Evropské čtvrti. Na snímku budova Rady EU, v pozadí hlavní pracoviště Evropské komise, palác Berlaymont. Foto: Jan Plesník

a zahraničních věcí a reaguje zejména na závazky, které ČR na sebe v této oblasti převzala.

AOPK ČR a mezinárodní právo životního prostředí

Na mysl máme především povinnosti vyplývající z naplňování příslušné legislativy Evropské unie. Kromě dobře známých směrnic o ptácích a o stanovištích a nařízení CITES se od ledna 2015 jedná i o dlouho očekávané nařízení o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů. Z přístupové smlouvy, jejímž schválením se ČR stala členským státem EU, vyplývá mj. i povinnost zajistit odpovídajícím způsobem čerpání fondů EU, v našem případě prostřednictvím Operačního programu Životní prostředí, konkrétních os zaměřených na péči o přírodní a krajinné dědictví.

AOPK ČR již tradičně podporuje naplňování mnohostranných úmluv týkajících se biologické rozmanitosti odbornými podklady, vyjednáváním jejich dalšího zaměření i svou každodenní činností. Týká se to dohod jak s celosvětovou (Úmluva o biologické rozmanitosti, CITES, Ramsarská a Bonnská úmluva), tak s celoevropskou působností (Bernská úmluva, AEWA, EUROBATS), nebo se vztahující k určité části našeho kontinentu (Karpatská úmluva).

Spolupráce s mezinárodními organizacemi bude pokračovat

ČR je zapojena také do činnosti některých mezinárodních mezivládních organizací, jako jsou odborné organizace a programy OSN (Program OSN pro životní prostředí – UNEP, Organizace OSN pro výchovu, vědu

a kulturu – UNESCO, Mezivládní platforma pro biodiverzitu a ekosystémové služby – IPBES) a Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). AOPK ČR podporuje členství ČR v nich přípravou odborných podkladů a zapojením do programů a projektů, kupř. MaB (Člověk a biosféra) uskutečňovaného UNESCO. Od r. 2005 působí AOPK ČR jako partner Evropského tematického střediska biologické rozmanitosti (ETC/BD), odborného pracoviště zřizovaného Evropskou agenturou životního prostředí (EEA). AOPK ČR se stala členem významných mezinárodních nevládních organizací, jako je Mezinárodní unie ochrany přírody (IUCN), Federace EUROPARC, Evropské středisko ochrany přírody (ECNC) a Sdružení ředitelů evropských celostátních institucí ochrany přírody (ENCA).

Účinná kooperace s přeshraničními partnery

Bez vznešených slov, ale o to účinněji již řadu let spolupracují regionální pracoviště AOPK ČR se svými přeshraničními partnery, a to nejen v rámci přímé kooperace s příslušným chráněným územím, ale i v rámci bilaterální spolupráce se Štátnou ochranou přírody Slovenskej republiky nebo s německým Saskem.

O navázání spolupráce usiluje AOPK ČR také v Arménii, kde je ochrana přírody často spojena s péčí o prastaré památky. Foto: František Pojer

Na řadě je rozvojová pomoc

Členství ČR v EU a OECD s sebou přináší mj. i morální povinnost pomáhat hospodářsky méně rozvinutým zemím. Mezi státy, kam by naše oficiální rozvojová pomoc měla směřovat přednostně, se kromě zemí západního Balkánu, které nejsou členskými státy EU (Bosna a Hercegovina, Srbsko, Makedonie, Černá Hora a Kosovo), řadí také Bělorusko, Ukrajina, Moldavsko, Gruzie, Arménie a Ázerbájdžán a některé asijské (Afghánistán, Mongolsko) a africké (Etiopie) země.

AOPK ČR může v této souvislosti nabídnout zkušenosti se sběrem, zpracováním, uchováváním a šířením údajů o biologické rozmanitosti, zpracováním plánů péče pro chráněná území a s rozvojem šetrné turistiky, konkrétně s vytvářením návštěvnícké infrastruktury v chráněných územích. První vlašťovku představuje prohlášení o spolupráci mezi AOPK ČR a Agenturou pro chráněná území v Gruzii, podepsané v roce 2011, a projekty na přípravu plánu péče o chráněnou krajinu Tuško (Tušet) a na realizaci některých v něm zahrnutých opatření, uskutečňované od roku 2012 v této zakavkazské zemi ve spolupráci se Správou KRNP a pod patronací České rozvojové agentury (viz *Ochrana přírody*, 68, 6, 30-33, 2013).

František Pojer

Skalní říční v Českém Švýcarsku a jejich řešení

Krajina Českosaského Švýcarska je tvořena především křídovými pískovci, které byly vlivem eroze sníženy až o několik stovek metrů. Na začátku byla pískovcová deska, v jejímž podloží byly staré horniny porušené množstvím zlomů. Vlivem oživení podložních zlomů v průběhu saxonské tektoniky došlo k tektonickému porušení pískovcové desky. To se projevilo zejména vytvořením komplikované sítě puklin, vzniklé v závislosti na zlomové stavbě podloží. Typickým výsledkem tohoto procesu jsou kvádrové pískovce. Tektonický režim oblasti spolu s erozními činiteli utvářely fenomén krajiny labských pískovců. Typickými útvary takovéto krajiny jsou vysoké skalní stěny, skalní brány a branky, ale také hluboké rokle, soutěsky a kaňony. Údolí Labe je díky svému specifickému vývoji a geologické stavbě

Skalní říční na silnici I/62 ve Hřensku na podzim roku 2009. Foto: Jakub Šafránek

Dokončená sanace Lomové stěny. Ize vidět kotvený železobetonový práh a dynamickou bariéru.

rizikové ke vznikání skalních říčních. Opakovaný výskyt skalních říčních je přirozený geologický proces, který na jedné straně zdejší krajinu obohacuje o její rozmanitost, na stranu druhou představuje velké ohrožení bezpečnosti obyvatel a návštěvníků.

Důvody říčení skal a jejich monitoring

Jaké jsou tedy vlivy způsobující skalní říčení v prostředí skalních pískovců? Na prvním místě stojí tektonické předurčení křídových pískovců. Saxonská tektonika významně porušila horninové prostředí a otevřela prostor pro nástup druhého významného činitele – erozi. Čím více je masiv porušen, tím více se otevírá zvětrávání a odnášení základních stavebních částí, zrn písků. S úbytkem hmoty přichází i zvýšení nestability systému a vlivem gravitace dochází k sesouvání až k říčení bloků do nižších poloh. Tím systém

Havarijní odlehčení na Lomové stěně ve Hřensku. Trubkové lešení mělo přes 40 metrů.

získá stabilitu, ovšem pouze dokud nenastane opětovné oslabení vazeb mezi jednotlivými bloky skalního systému a nedojde k opětovné stabilizaci zřícením.

Se vznikem národního parku České Švýcarsko zahájilo činnost Oddělení geologie – Skalní četa se sídlem ve Hřensku, kterou tvoří čtyři skalníci a geolog. Hlavní náplní práce Skalní čety je pravidelný monitoring stability vybraných nestabilních skalních objektů, které ohrožují turistické stezky, silnice a v neposlední řadě i obyvatele a návštěvníky obce Hřensko. V NP České Švýcarsko provozujeme dva typy monitoringu: ruční a automatický. Ruční monitoring provádějí

přímo skalníci v terénu, kde na vytipovaných objektech měří pomocí dilatometrů odchýlení nebezpečného kamene od pevné skály. Měření je obvykle prováděno ve dvoutýdenních intervalech, a je tak měřeno více jak 400 bodů. Automatický monitoring je provozován zejména v obci Hřensko a dále pak na Pravčické bráně nebo na tzv. „Přílepku“ nad Gabrielinou stezkou. Velkou výhodou automatického monitoringu je možnost měřit ve výrazně kratším intervalu, třeba i každou hodinu nebo minutu. Data je možno kontrolovat prakticky v reálném čase díky internetové aplikaci. Kontrolní monitoring skalních svahů je využíván jako prostředek k přírodě šetrnému zajištění bezpečnosti před řícením pískovcových skalních stěn v národním parku a v konkrétních případech může i nahradit technickou stabilizaci nebezpečných objektů.

Sanační zásahy

Dalším významným úkolem Skalní čety je provádění drobnějších sanačních zásahů do objemu asi 10 m³, což odpovídá přibližně 20 tunám pískovce. Tyto sanace obvykle skalníci uskutečňují pomocí ručních nářadí, jako jsou například sbíjecí kladiva, různé klíny, páčidla a také tzv. hydraulické rozvíráky. Sanace jsou

Řízený shoz balvanu v Kyjovském údolí o hmotnosti přibližně 10 tun – blok byl natolik nestabilní, že jej bylo možno svrhnout bez použití techniky, pouze ručně.

Dynamické bariéry.

většinou prováděny řízeným shozem, méně často pak podezdívkami a kotvením.

Na podzim roku 2009 se na silnici I/62 ve Hřensku zřítil více jak 20 tunový blok pískovce. Kámen se sice povedlo odstranit, ale v oblasti byly identifikovány další, dokonce i větší objekty hrozící bezprostředním pádem. Rovněž stěna bývalého lomu, s vrcholem produkce při budování silnice podél Labe v závěru 30. let, hrozila katastrofickým řícením. Nebezpečné objekty bylo nutno odstranit a nestabilní soustavu bloků stabilizovat. Na začátku byly odtěženy desítky tun horniny z nejvíce nestabilní části lomové stěny, čímž se celému masivu výrazně odlehčilo. Kotevními trny byly následně stabilizovány drobnější bloky soustavy bývalé lomové stěny. Při odlehčování masivu byla identifikována výrazně porušená část, ve které se musel vybudovat kotvený železobetonový práh. Tyto práce byly provedeny v roce 2011. Další práce pokračovaly v roce 2012 a na začátku roku 2013. Pomocí dalších dlouhých kotevních trnů (těchto je zde použito více jak dva kilometry) bylo provedeno finální uchycení skalní stěny a rovněž byl dokončen druhý železobetonový kotvený práh. Zajímavostí této sanace je těžká dynamická bariéra stojící na hraně skály

nad silnicí I/62, která zabraňuje pádům bloků pískovce ze skalních svahů nad lomovou stěnou. Lomovou stěnu ještě dále zajišťují ocelové sítě nebo lehký zachytý plot pro zachytávání drobného kamení.

Budování dynamických bariér

Druhou velkou sanací uskutečněnou pro zajištění bezpečnosti ve Hřensku je vybudování tzv. těžkých dynamických bariér na nestabilních skalních svazích. Bariéry jsou na skalních svazích na pravém břehu řeky Labe od obecního úřadu ke státní hranici a na pravém břehu řeky Kamenice od soutoku se Suchou Bělou k soutoku s Labem. Bariéry si můžeme představit jako ploty vysoké až 6 metrů se sloupy kotvenými hluboko v masivní hornině, které jsou spojené zachytýnou sítí z ocelových lan. Celé zařízení je určeno k zachytávání kusů pískovce (o objemu až 5 m³, což odpovídá přibližně 10 tunám) řítících se na hlavy návštěvníků národního parku.

Proces skalního řízení je nanejvýš přírodní, a kdyby neexistoval, nemohli bychom se dnes kochat unikátní krajinou a výhledy. Jako všichni na světě mají i přírodní úkazy svou odvrácenou stranu – zde je touto stranou nebezpečí skalních řízení. Je správné si toto nebezpečí uvědomit a včas řešit, například i popsány technickými prostředky.

Jakub Šafránek

Nové právní předpisy a další dokumenty v oblasti ochrany přírody a krajiny

(přehled vybraných aktualit za období červen 2015 – červenec 2015, přehled vybrané judikatury za období květen 2015 – červenec 2015)

Věstník Ministerstva životního prostředí ročník XXV – červen 2015 – Částka 6 mimo jiné obsahuje Dodatek č. 2 ke Směrnici MŽP č. 4/2015 o poskytování finančních prostředků ze Státního fondu životního prostředí ČR (SFŽP) prostřednictvím Národního programu Životní prostředí. Součástí tohoto dodatku je výzva č. 2/2015 k předkládání žádostí o poskytnutí podpory z tohoto programu, jehož prioritní oblastí je environmentální prevence, konkrétně

environmentální vzdělávání, výchova a osvěta. O finanční podporu z prostředků SFŽP mohou žádat obecně prospěšné společnosti, územně samosprávné celky a jejich příspěvkové organizace a organizační složky, svazky obcí, veřejné výzkumné instituce, nadace a nadační fondy, spolky nebo ústavy, a to zásadně až do výše 300 tis. Kč na jeden projekt. Ukončení příjmu žádostí je stanoveno na den 31. 8. 2015. Tato částka Věstníku MŽP dále obsahuje sdělení odboru druhové ochrany a implementace mezinárodních závazků MŽP o zajištění zpracování souhrnných doporučených opatření (SDO) pro evropsky významné lokality (EVL) Janovský potok, Josefov – pevnost, Kohoutov, Králický Sněžník, Ledce – hájovna, Loučka, Lovoš, Meandry Dyje, Mokřad Pumpák, Mokřad u Slovákých strojírén, Na Babě, Na dlouhé stráni, Rašeliniště u jezera – Cínovecké rašeliniště, Střemošická strán, Stříbrný luh, Trkanec – rybníčky, Týništské Poorličí, Údolí Hačky, v Hlubokém a Žernov.

Nevyšší správní soud (NSS) se ve svém rozsudku ze dne 21. 5. 2015, č. j. 7 As

53/2015-55 vyjádřil k platnosti a účinnosti zonace CHKO Beskydy s tím, že NSS nesdílí názor městského soudu, že z § 27 odst. 1 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění účinném od 1. 1. 2000, případně ze znění § 27 odst. 2 téhož zákona, ve znění účinném od 28. 4. 2004, plyne povinnost stěžovatele (MŽP) vymezit nově vyhláškou zóny všech jednotlivých CHKO, ve kterých byla podle původní právní úpravy zonace provedena jinou formou. Taková povinnost (s případným stanovením lhůty, ve které je třeba provést zonaci novou formou) by podle názoru NSS musela být v souvislosti s provedenou novelizací výslovně stanovena v přechodných ustanoveních. Jestliže taková přechodná ustanovení chybí, platí zásada, že vznik právních vztahů je třeba posuzovat podle předpisů účinných v době jejich vzniku. Tudiž při posuzování otázky, zda byly platně vymezeny zóny příslušné CHKO, je třeba vycházet z právní úpravy účinné v době, kdy k takovému vymezení došlo. V daném případě k zonaci CHKO Beskydy došlo Protokolem o vymezení zón CHKO Beskydy ze dne 7. 7. 1999. Jelikož tehdejší právní úprava nestanovila přesnou formu zonace CHKO, je třeba vycházet z toho, že k vymezení zón došlo v souladu s tehdejší právní úpravou.

Standard péče o přírodu a krajinu řady D (péče o vybrané terestrické biotopy) 02 001 Pastva. Vydaný dne 1. 6. 2015. Dostupný zde: <http://standards.nature.cz/aktuality/zverejneni-schvalene-verze-standardu-pastva/>

Aktuality sestavuje právní oddělení pro veřejnou správu AOPK ČR, kontakt: jitka.porkertova@nature.cz

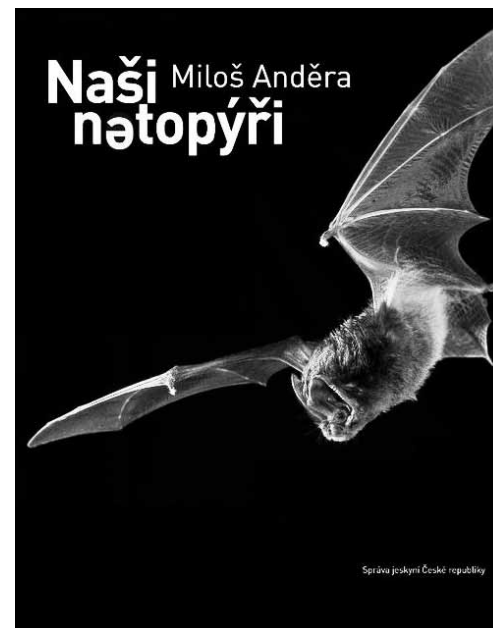
Recenze

Čtivá pozvánka do světa aktivně létajících savců Naši netopýři

Anděra M.

Správa jeskyní České republiky Průhonice 2014. 166 str. ISBN 978-80-87309-22-3. Cena 160 Kč

Jen málokterá skupina volně žijících živočichů poutala doslova odpradávnou pozornost člověka jako netopýři a kaloni, v zoologickém systému tvořící řád letounů (*Chiroptera*). Důvod je nasnadě: jediní aktivně létající savci jsou zkrátka jiní než v přírodě běžně se vyskytující živočichové. Není divu, že výzkum jejich rozšíření, bionomie (způsobu života) a fylogeneze přinesl zejména v posledních deseti letech řadu překvapujících poznatků. Jen v České republice se mu věnují desítky profesionálních

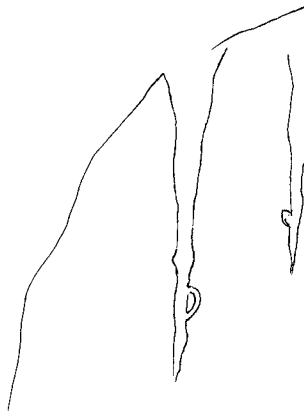
i amatérských zájemců a československá, resp. česká chiropterologická škola založená a rozvíjená na PŘF UK v Praze Vladimírem Hanákem a PŘF MU v Brně Jiřím Gaislerem si oprávněně získala renomé přinejmenším v celoevropském měřítku.

O výše uvedených tvrzeních se může přesvědčit každý, kdo se začte do výpravné publikace *Naši netopýři* Miloše Anděry. Uznávaný odborník, šikovný fotograf a zkušený popularizátor v jedné osobě v ní nejprve představí novější názory na systematické členění a vývoj letounů. Odtud je jen krůček k vysvětlení, kdy a jak se netopýři naučili létat a jak se orientují v prostoru. Pozorný čtenář bude možná překvapen, jak rozmanitě složení potravy netopýřů vlastně je. V dalších kapitolách je názorně popsán roční cyklus netopýřů žijících v ČR, přelety některých z nich a široká škála jimi upřednostňovaného prostředí. Autor nemůže nezmínit plísňové onemocnění sužující letouny v Severní Americe a Evropě, označované jako syndrom bílého nosu (WNS).

Pokud chceme přírodu chránit, musíme ji rozumět. Pravdivost slov, vyřčených dnes poněkud přehlíženým Alfrédem Brehmem, potvrzuje monitorování netopýřů prováděné na jejich zimovištích v ČR od konce 60. let 20. století. V současnosti tento ojedinělý projekt zahrnuje více než 800 míst, kde netopýři hibernují. Potvrzuje se, že se zvyšuje nejen početnost těchto pozoruhodných živočichů, ale i počet druhů zaznamenaných na našem území. Právě seznámení se všemi 27 druhy letounů dosud zjištěnými v ČR tvoří páteř recenzované knihy. Uživatel příručky se v ní dozví aktuální podrobnosti o jejich výskytu, bionomii a ochraně.

Závěrečný díl knihy se zaměřuje na nejrůznější aspekty vzájemných vztahů mezi lidmi a netopýři. Zahrnují jak historický a kulturní význam netopýřů a jejich postavení v legislativě ČR i v mezinárodním zákonodárství, tak stať o pověrách, předsudcích, moudrostech a symbolech souvisejících se zmiňovanými obratlovcy. Nejen členy agilní České společnosti na ochranu netopýřů (ČESON, www.ceson.org) potěší, že otázkám péče o populaci netopýřů a o jimi osídlené biotopy včetně veskrze praktických návodů, jak letounům pomoci, je věnováno plných 14 stran. Nechybí

ani malá Guinnessova kniha netopýřích rekordů a špetka humoru o letounech. Protože každý není polyglot, uživatelé publikace jistě uvítají přehled názvů netopýřů ČR v češtině, latině, slovenštině, němčině, angličtině a ruštině, stejně jako slovníček cizích pojmů a rejstřík českých názvů. Souhrn v Shakespearově mateřštině je dnes již nezbytností. Kniha přináší také stručný, ale výstižný přehled 14 přístupných jeskyní v České republice, o něž pečuje vydavatel – Správa jeskyní ČR.

Přestože je recenzovaná kniha bez nadsázky prošípaná fakty, je psána čtivým stylem, který nebude nudit ani ty, kteří ji otevřeli s úmyslem ji jen rychle přelést. Anděrovi se dostalo vzácného daru: umí vyprávět i o složitých zákonitostech navýsost přitažlivou formou, aniž by sáhl k zavádějícímu zjednodušení. Příjemné čtení navíc umocňují rámečky (boxy), kterými text rozhodně nešetří.

A ještě jednu skutečnost musíme v této souvislosti zmínit. Vydavatel si zaslouží velkou pochvalu i za povedenou grafickou podobu knihy, která snese nejpřísnější měřítka žhýčkaného čtenáře.

Pokud mám k textu připomínky, jedná se o vyslovené detaily. Eutrofizace se netýká pouze vodního prostředí, i když odtud ji jako nežádoucí vodní květ budou čtenáři znát nejlépe. Populační hustota se může vztahovat nejen k určité ploše, ale i objemu. Societa není společenstvo, ale společenství: zahrnuje i hejna, tlupy či jiné skupiny jednoho druhu (str. 158–159). Přijde mi, že v anglickém souhrnu by bylo v některých pasážích vhodnější

použít místo minulého čas předpřítomný, zvláště tam, kde si text o to doslova sám říká (*in recent years*).

Co říci na úplný závěr? Populárně-vědecká chiropterologická publikace se skutečně vydařila. V tomto případě se čekání čtenářům víc než vyplatilo, a to nejen z hlediska pořizovací ceny.

Jan Plesník

Nové přírůstky v knihovně AOPK ČR

Archeologický atlas Čech: vybrané památky od pravěku do 20. století

Praha: Archeologický ústav AV ČR, Academia, 2014. 517 stran.

ISBN 978-80-87365-78-6 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2485-5 (Academia)

V Česku vyšla celá řádka archeologických průvodců a encyklopedií, které přinášejí informace o archeologických lokalitách, výzkumu a o zajímavých nálezech. Cílem této knihy je však představit archeologická naleziště jako součást dnešní krajiny. Zájemcům má umožnit je v terénu nalézt a orientovat se v nich. Kniha chce čtenáře dovést k počátkům archeologického zkoumání: po rozlišení specifických stop v krajině dojit k poznání jejich významu a umožnit jim prožít a procítit v sobě archeologa – objevitele. Aby tomu tak bylo, je nutné zachovat rozeznatelné stopy v krajině, jež jsou pozůstatkem lidské činnosti. Ty by měly v návštěvníkovi i bez nutnosti archeologických vykopávek vyvolat autentický zážitek z kontaktu s minulostí. Publikace je částečně doplněna o zajímavé lokality jiného typu, např. muzea v přírodě, lokality s mimořádně významnými nálezy apod.

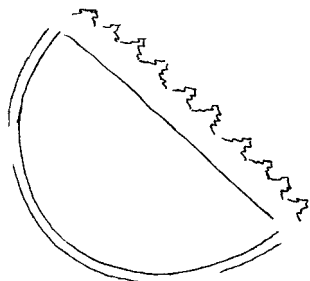
E 544

Atlas chemismu povrchových vod České republiky: stav v letech 1984–1996 a 2007–2010

Majer, Vladimír

Praha: Česká geologická služba, 2012. 103 stran. ISBN 978-80-7075-780-2

Publikace je výsledkem unikátního projektu, zahájeného Josefem Veselým, s cílem zdokumentovat okyselení povrchových vod,

jezer a potoků, jež spolu s kyselými půdami a znečištěným ovzduším stály za umírajícími lesy v severních Čechách. V Evropě v té době ojedinělé dílo takového rozsahu de facto neexistovalo. Počátkem 90. let navázal na ze třetiny hotový výzkum Vladimír Majer a v roce 1996 jej dokončil. Zopakováním plošného průzkumu v letech 2007 až 2010 vznikl dokonale přehled o tom, jak se povrchové vody v Česku z hlediska chemického změnilo. Dílo postihuje jak stopové prvky, hlavní anionty, ale i základní bazické kationty a hliník, nově též fosfor a rozpuštěný organický uhlík.

E 598

Atlas masa: příběhy a fakta o zvířatech, která jíme

Praha : Heinrich-Böll-Stiftung; Brno : Hnutí Duha, 2014. 70 stran.

ISBN 978-80-86834-53-5

Maso je pro řadu kultur každodenní strava, masné pokrmy patří v řadě zemí k národní tradici. Kniha má pomoci každému, kdo do kuchyně hledá maso z domácího zemědělství, které je součástí venkovské krajiny a jež dbá na potěšení i zdraví konzumentů a zvířat. Kniha představuje netušené rozměry masného průmyslu – rozměry, kterými se reklamy nechlubí a obaly zboží o nich nemluví. Globalizace masného průmyslu staví dotované továrny na maso. Tisíce prasat nebo slepic tráví celý život v těsných klecích či boxech. Kvůli rychlejšímu růstu dostávají dávky antibiotik. Krmiva se dovážejí z obřích plantáží Latinské Ameriky, které připravují o pole místní rolníky a vytlačují fantastickou přírodu divokých savan. A to vše namísto statků, kde chov zvířat na maso po staletí utvářel českou krajinu – bez nich by nebyly

louky plné květů a motýlů. Čtenář by měl mít možnost poznat, odkud maso, které kupuje, pochází, jak zvířata žila a jaký vztah má statek ke svému nejbližšímu okolí. A právě to je záměrem této publikace.

E 539

Dřeviny a byliny vhodné pro venkovská sídla na vybraném území MAS České středohoří

Baroš, Adam – Barošová, Ivana – Boček, Stanislav – Businský, Roman – Demková, Katarína – Dokoupil, Libor – Kašková, Magdalena – Kučera, Zdeněk – Medková, Lucie – Šantrůčková, Markéta – Velebil, Jiří
Průhonice : Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, 2014. 74 stran.
ISBN 978-80-87674-03

Předložená metodika se zabývá vhodnými výsadbami dřevin a bylin na vybraném území MAS České středohoří. Vznikla na základě detailního terénního výzkumu v letech 2011 až 2014 a snaží se tak o komplexní přístup v otázce výsadeb vegetace ve venkovských sídlech. Chce dát jasný a přehledný návod k výsadbám dřevinné a bylinné vegetace ve vesnicích řešeného území tak, aby se v největší možné míře zachoval a posílil autentický vzhled obcí v tomto regionu. Součástí metodiky je i seznam použité a související literatury a též dvě mapy: mapa vybraných stromů starých odrůd ovocných dřevin nalezených ve vybraném území MAS České středohoří a mapa vybraných prvků lokální identity ve vybraném území MAS České středohoří.

E 533

Dřeviny a byliny vhodné pro venkovská sídla na území mikroregionů Moravský kras a Časnýř

Baroš, Adam – Velebil, Jiří – Businský, Roman – Stroblová, Lenka – Hrubá, Tereza – Šantrůčková, Markéta – Boček, Stanislav – Dokoupil, Libor – Kučera, Zdeněk – Kašková, Magdalena
Průhonice : Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, 2014. 58 stran.
ISBN 978-80-87674-01-7

Metodika popisuje principy výběru sortimentu rostlin vhodných pro venkovská sídla a krajinu, a to pro oblast mikroregionů Moravský kras a Časnýř. Publikace klade důraz na venkovská sídla, ale vzhledem k jejich těsné provázanosti s krajinou se okrajově zabývá

i touto problematikou (tj. sady, ovocnými alejemi, výsadbou u drobných sakrálních staveb). Metodika uvádí obecné zásady včetně sortimentu ovocných a okrasných dřevin a bylin charakteristických pro dané území, které utvářejí krajinu v její jedinečnosti a zachovávají její identitu. Publikace rozebírá přírodní podmínky konkrétního území, a to geologické a geomorfologické členění, půdy, vodstvo, klimatické poměry a potenciální přirozenou vegetaci. Podává i stručnou historii území včetně objektů zeleně na daném území a spojitost zeleně na drobné památky. Ústřední část metodiky je ve dvou kapitolách věnována dřevinám a bylinám vhodným pro venkovská sídla a ovocným dřevinám v daném území. Součástí metodiky je i seznam použité a související literatury a též mapy.

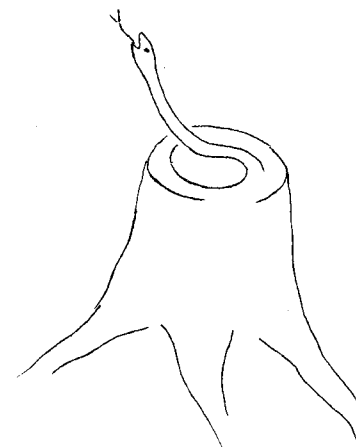
E 531

Dřeviny a byliny vhodné pro venkovská sídla na území Společenství obcí Čertovo břemeno

Baroš, Adam – Velebil, Jiří – Businský, Roman – Stroblová, Lenka – Hrubá, Tereza – Šantrůčková, Markéta – Boček, Stanislav – Dokoupil, Libor – Kučera, Zdeněk – Hupková, Martina

Průhonice : Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, 2014. 58 stran.
ISBN: 978-80-S5116-97-7

Metodika popisuje principy výběru sortimentu rostlin vhodných pro venkovská sídla a krajinu, a to pro oblast Společenství obcí Čertovo břemeno. V metodice je kladen důraz na venkovská sídla, ale okrajově se zabývá i krajinou (sady, ovocnými alejemi, výsadbou u drobných sakrálních staveb). V publikaci je popsán sortiment ovocných a okrasných dřevin a bylin vhodných pro dané území, věnuje

se i přírodním podmínkám konkrétního území, a to geologickému a geomorfologickému členění, půdám, vodstvu, klimatickým poměrům a potenciální přirozené vegetaci. Podává i stručnou historii území včetně objektů zeleně na daném území a spojitost zeleně na drobné památky. Ústřední část metodiky je ve dvou kapitolách věnována dřevinám a bylinám vhodným pro venkovská sídla a ovocným dřevinám v daném území. Závěr metodiky je věnován použité a související literatuře, přílohu tvoří i tři mapy.

E 532

Krajina ve světle starých pramenů

Trpáková, Ivana

Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce, 2013. 247 stran.

ISBN 978-80-7458-053-6

Staré prameny jsou nejen informačním pramenem pro historiky, ale slouží i jako zdroj informací pro poznání prostoru a funkce minulé i současné krajiny. Krajinu je nutné vnímat jako celek se všemi jejími vazbami, procesy a principy. Jen tak je možné postihnout změny, kterými krajina prošla a zhodnotit jejich výpovědní hodnotu pro ekologickou interpretaci. Publikace klade důraz na využití jak mapových pramenů, tak doprovodných písemných pramenů tvořících doplněk mapového zákresu, bez něhož se mapy stávají pouhým torzem potřebných informací. Důraz je rovněž kladen na využití stabilního katastru jakožto informačního pramene nejbližšího naší současnosti.

E 545

Metodická příručka integrované ochrany rostlin pro lesní porosty. Příloha 1, Seznam povolených přípravků a dalších prostředků na ochranu lesa : stav k 1. únoru 2015

Zahradníková, Marie – Zahradník, Petr

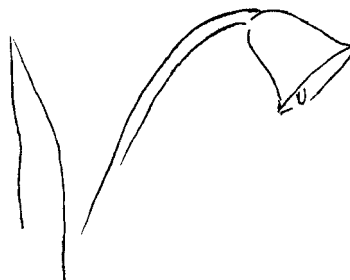
Kostelec nad Černými lesy : Lesnická práce, 2015. 152 stran.

ISBN 978-80-7458-068-0

Příručka je zpracována na základě Seznamu povolených přípravků a dalších prostředků na ochranu rostlin zveřejněného ve Věstníku Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu zemědělského XII (1) (2015). Navazuje na tradici „Seznamů“ publikovaných pro lesní hospodářství. Kromě změn v Seznamu 2013, které se týkaly členění, došlo v tomto vydání

k doplnění informací o používání přípravků na ochranu rostlin v lesích certifikovaných systémem PEFC a FSC a souhrnných tabulek o rozsahu použití přípravků na ochranu rostlin podle jednotlivých skupin škůdců nebo oblasti použití. Seznam je pouze pracovní pomůckou, která má lesníkům usnadnit rozhodování při výběru povolených přípravků. Ve sporných případech je doporučeno obrátit se na neustále aktualizovaný seznam povolených přípravků a prostředků na ochranu rostlin vedený v Ústředním kontrolním a zkušebním ústavu zemědělském. Publikace obsahuje vedle funkce přípravku, formulace přípravku, jeho označení podle toxicity i označení podle účinku na různé druhy živočichů (včely, užitečné členovce, vodní bezobratlé, řasy, savce – zvěř, ryby), na životní prostředí, půdní mikroorganismy, půdní makroorganismy či na necílové rostliny. Nejrozsáhlejší částí publikace je tabulková část se seznamem chemických přípravků, pomocných prostředků, rozsahem povoleného použití přípravků a prostředků či souhrnný přehled jejich použití podle jednotlivých skupin škodlivých organismů a podle jednotlivých oblastí použití.

E 541

Metodika pro výběr vhodných druhů dřevin a bylin pro venkovská sídla

Baroš, Adam – Barošová, Ivana – Boček, Stanislav – Businský, Roman – Demková, Katarína – Dokoupil, Libor – Kašková, Magdalena – Kučera, Zdeněk – Medková, Lucie – Šantrůčková, Markéta – Velebil, Jiří

Průhonice: Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, 2014. 87 stran. ISBN 978-80-87674-04-8

Certifikovaná metodika VÚKOZ zohledňuje detailní terénní výzkum v letech 2011 až 2014 „vhodných“ dřevin a bylin na třech vybraných lokalitách. Byly to Společenství obcí Čertovo břemeno, Moravský kras, Časnýř a České středoohoří. Ide o návod, jak vhodnou výsadbou dřevin a bylin nejen zachovat, ale i nadále vytvářet specifický ráz konkrétního vesnického prostoru. Metodiku může využít nejen široká veřejnost, ale i urbanisté či zahradní architekti ad.

E 602

Odchytové a odběrové metody bezobratlých

Niedobová, Jana – Řezníčková, Pavla

Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2014.

72 stran.

ISBN 978-80-7375-983-4

Tato publikace se zabývá metodami sběru suchozemských bezobratlých a metodami odběru vodních bezobratlých, které jsou často klíčové jak pro základní, tak i pro aplikovaný výzkum. Společenstva bezobratlých slouží jako podklad pro ochranu přírody a krajiny, neboť je možné podle nich hodnotit změny na daném území v konkrétním čase. Právě společenstva bezobratlých bývají jedním z důležitých podkladů při rozhodování o různých stavebních či jiných projektech a při jejich schvalování v procesu vyhodnocování vlivu stavby na životní prostředí (EIA). Pomocí vodních bezobratlých jakožto důležité složky bioty lze v souladu s Rámcovou směrnicí pro vodní politiku ES hodnotit ekologický stav toků. Publikace má dvě části. První se zabývá odchyťovými metodami suchozemských bezobratlých. Rozebírá dvě základní skupiny, a to aktivní a pasivní. Druhá část je věnována vodním bezobratlým, především makrozoo-bentosu a zooplanktonu. Text je rozčleněn podle odběrových metod, které se používají v jednotlivých typech vodních ekosystémů (ve stojatých vodách, broditelných a nebroditelných tocích). Z poměrně v současné době velké šíře oficiálních i neoficiálních metodik byly do publikace vybrány pouze ty, které se běžně využívají v praxi. Celá publikace je doplněna velkým množstvím obrázků a fotografií. Je primárně určena studentům biologických a zemědělských oborů. Tuto publikaci lze doporučit jako příručku všem, kteří mají zájem o studium bezobratlých.

E 601

Ostřice České republiky : terénní obrazový průvodce

Řepka, Radomír – Grulich, Vít

Kostelec nad Černými lesy : Lesnická práce, 2014. 208 stran.

ISBN 978-80-7458-066-6

Publikace představuje všechny druhy ostřic, které byly na území České republiky doposud zjištěny. Uvádí i dva nejčastější křížence a druhy, které se v Česku podařilo najít pouze jedenkrát. Součástí publikace jsou i zavlečené druhy pěstované pro okrasu. Ostřice připomínají trávy, liší se však od nich mnoha morfológickými znaky a dalšími vlastnostmi. Kniha přináší systematický přehled ostřic podle podrodů, sekcí a agregátů. Každý druh ostřice je uveden morfológickými znaky, především diagnostickými a diferenciálními, jež jsou základními charakteristikami pro určení druhu. Barevné fotografie jsou nedílnou součástí každého druhu, stejně tak jako charakteristika biotopu a rozšíření druhu na našem území včetně mapky.

Kniha je významný pomocník pro ty, kteří se jak amatérsky, tak profesionálně zajímají o tyto rostliny. Doplňuje znalosti o těchto zvláštních a zajímavých rostlinách, které lze potkat opravdu všude, neboť jsou přítomné téměř ve všech lesních i nelesních společenstvech na celé planetě s výjimkou horských a polárních ekosystémů.

E 484

Plazi – Reptilia

Berec, Michal – Brejcha, Jindřich – Fric, Zdeněk F. – Gvozdík, Václav – Ivanov, Martin – Jeřábková, Lenka – Jirků, Miloslav – Kotlík,

Petr – Moravec, Jiří – Musilová, Radka – Široký, Pavel – Veselý, Milan – Zavadil, Vít

Praha : Academia, 2015. 531 stran.

ISBN 978-80-200-2416-9

Tato publikace nově zpracovává dostupné poznatky o fauně plazů České republiky (předcházející svazek z řady Fauna vyšel již v roce 1992 v nakladatelství Academia – Fauna ČSFR Plazi – Reptilia). Zahrnuje množství dat týkajících se populací plazů na našem území a shrnuje dosavadní poznatky o taxonomii, morfologii a biologii všech druhů našich plazů. Uvádí rovněž konkrétní morfológické údaje vybraných sérií našich plazů uložených ve sbírkách Národního muzea v Praze. Přináší hodnocení výskytu plazů na našem území včetně map rozšíření jednotlivých druhů. Samostatná kapitola

je věnována nepůvodním druhům plazů rozšířeným na území České republiky. Kniha přináší charakteristiky čeledí a rodů a též klíč k určení jednotlivých druhů. Podrobně pojednává rovněž o vývoji společenstev plazů ve střední Evropě v období kenozoika. Je unikátní zpracováním ucelených informací o parazitech našich plazů.

Teplota půdy

Středová, Hana – Fukalová, Petra – Lehnert, Michal – Rožnovský, Jaroslav – Středa, Tomáš

Praha : Český hydrometeorologický ústav, 2014. 70 stran.

ISBN 9:978-8G0-87577-45-5

Teplota půdy patří k významným charakteristikám prostředí, je jedním z hlavních prvků půdního klimatu. Teplotní režim půd je ovlivňován bilancí záření, evapotranspirací, výměnou tepla mezi půdou a atmosférou. Kromě toho ovlivňují teplotu půdy též její fyzikální vlastnosti. Teplota půdy patří k důležitým ekologickým faktorům života mikroorganismů a makroorganismů, důležitou roli hraje i při utváření místního klimatu. První část publikace se věnuje faktorům ovlivňujícím teplotu půdy, tedy vlivu hydrotermických vlastností, zdrojů tepla na povrchu půdy, vlivu aktivního povrchu a charakteru vegetace, vlivu klimatu, počasí a georeliéfu a vlivu antropogenně podmíněného prostředí. Další části se zabývají teplotním režimem půdy, měřením teploty půdy vč. historie jejího měření v České republice. Kapitola Výsledky informuje o průměrném ročním průběhu půdy, o hodnocení měsíční teplotní extremity, o průběhu průměrných teplot půdy v období 1971 až 2005 a o dlouhodobých průměrných charakteristikách teploty půdy. Publikace v závěru přináší obsáhlý seznam informačních pramenů na téma teploty půd.

E 564

Tertiary basins and lignite deposits of the Czech Republic

Pešek, Jiří – Brož, Bohumil – Brzobohatý, Rostislav – Dašková, Jiřina – Doláková, Nela – Elznic, Antonín – Fejfar, Oldřich – Franců, Juraj – Hladilová, Šárka – Holcová, Katarína – Honěk, Josef – Hoňková, Kerstin – Kvaček, Jiří – Kvaček, Zlatko – Macůrek, Vlastimil – Mikuláš, Radek – Opluštil, Stanislav – Rojík, Petr – Spudil, Jiří – Svobodová, Marcela

– Sýkorová, Ivana – Švábenická, Lilian – Teodoridis, Vasilis – Tomanová-Petrová, Pavla

Prague : Czech Geological Survey, 2014. 283 stran.

ISBN 978-80-7075-862-5

Zkrácená anglická verze knihy Terciérní pánve a ložiska hnědého uhlí České republiky (Praha: Česká geologická služba, 2010. ISBN 978-80-707-5759-8) obsahuje informace o geologii cenomanských a terciérních pánví a uhelných slojích, o statigrafii, tektonice, hydrologii, uhelné petrologii, stopových prvcích, o kvalitě, těžbě a využití uhlí. Podává geologickou a ložiskovou charakteristiku všech hnědouhelných pánví a uhlonosných reliktů na území České republiky. Přináší řadu nových poznatků o jejich vulkanosedimentární výplni, strukturně tektonickém vývoji, o stavbě a uhelné petrografickém charakteru slojí, zastoupení síry, stopových a minoritních prvků v nich a řadu dalších nových zjištění.

E 511

Vltavské ostrovy v Praze – Vltava islands in Prague

Fialová, Dana – Steyerová, Michaela – Semotanová, Eva

Praha : Česká geografická společnost, 2015.

111 stran.

ISBN 978-80-905642-2-0

Vltavské ostrovy, jež tvoří součást pražského veřejného prostoru, v průběhu času vznikaly a zanikaly, měnily též svůj tvar, měnil se i jejich význam a funkce. Městu dodávají ojedinelý a neopakovatelný ráz, mají i své osudy. Úvod knihy přehledně informuje o pražských ostrovech ve dvou tabulkách. První pojednává o 13 současných pražských vltavských ostrovech, o jejich názvech, příp. názvech předchozích, jejich způsobu vzniku, rozloze, první zmínce, o přístupnosti, významu či významných událostech na nich konaných. Druhá

informuje o ostrovech zaniklých na území dnešní Prahy. Tabulky jsou jak v češtině, tak v angličtině, což platí rovněž o popiscích k různým doprovodným dokumentům (barevným či černobílým fotografiím, ukázkám rytin z poloviny 19. století, výřezům ze starých map). Další kapitola Ostrovy v literatuře pojednává o publikacích a člancích, které vyšly k tématu pražské ostrovy. Následující kapitola přibližuje možné přístupy ke studiu zvolené problematiky. Nejobsáhlejší kapitola je ta, jež v 11 podkapitolách (Petržilkovskému, Křížovnickému a bezejmennému ostrovu je věnována společná podkapitola) rozebírá historii existujících ostrovů. V mnohém zajímavá a poučná kniha přináší širokou škálu informací, kterou uvítají všichni, kdo se o ostrovy zajímají či je jakýmkoliv způsobem využívají. Kniha rozšiřuje informace z výstavy, kterou je možné jako celek zapůjčit v Geografické knihovně Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

E 517

Výběr publikací nově zařazených do fondu knihovny připravil Martin Kvítek, e-mail: knihovna@nature.cz

Zajímavosti z literatury

Praxe nutí změnit pravidla ochranné genetiky

Ochranná genetiky se tradičně zaměřuje na málo početné populace planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a dalších organismů. Jedním z jejích cílů zůstává mj. omezit na nejnižší možnou míru nežádoucí důsledky příbuzenské plemenitby (inbrídingu), jako je snížená zdatnost (fitness) jedinců projevující se mj. nejrůznějšími postiženími či sníženou plodností. Proto genetici již před lety přišli s pravidlem 50/500.

V roce 1980 doporučili M. E. Soulé a I. R. Franklin, aby účinná početnost populace diploidních druhů, u níž se zatím nevykly příznaky příbuzenské plemenitby, čítala nejméně 50 jedinců. Účinná početnost populace (někdy označovaná jako efektivní velikost populace) představuje počet jedinců z určité populace, kteří se skutečně rozmnožují.

Podle názoru obou vědců se tak po dobu pěti generací vyvarujeme nechtěných dopadů inbrídingu.

Soulé a Franklin odvodili hodnotu 50 exemplářů ze zkušeností chovatelů domácích a hospodářských zvířat a z omezeného počtu laboratorních pokusů, kupř. se známým modelovým rodem octomilka (*Drosophila* spp.). Nicméně příbuzenská plemenitba se projevuje výrazněji v prostředí, v němž působí činitel vyvolávající stres než u organismů v lidské péči. Protože domácí a hospodářská zvířata prošla umělým výběrem a přizpůsobila se podmínkám lidské péče, mohou vykazovat odlišnou vnímavost na inbríding než volně žijící organismy.

Známy ochranné genetik R. Frankham z Macquariovovy univerzity v Sydney se svými spolupracovníky upozorňuje, že se již krátce po uveřejnění sdělení obou zmiňovaných autorů začaly stále častěji objevovat zprávy o projevech příbuzenské plemenitby v populacích, u nichž byla účinná početnost populace vyšší než 50 jedinců, kupř. u mouchy domácí (*Biol. Conserv.*, 170, 56-63, 2014). Pokud vezmeme v úvahu, že desetinasobné snížení zdatnosti

je ještě přijatelné, navrhuji australští badatelé, aby účinná početnost populace činila alespoň 100 jedinců a aby tato hodnota byla revidována, pokud budeme mít k dispozici více věrohodných údajů.

Frankhamův tým kriticky zhodnotil i druhé číslo pravidla. Franklin ve stejném článku z roku 1980 došel k závěru, že pro trvalé udržení evolučního potenciálu panmiktické populace (populace, ve které se jedinci mezi sebou páří zcela náhodně) mělo dostačovat 500 rozmnožování schopných jedinců. Také v tomto případě jak novější teoretické přístupy, tak údaje pocházející z terénního výzkumu, laboratorních pokusů a matematických simulací podporují názor, že pro zachování úvodního evolučního potenciálu jednou provždy by populace měla čítat přinejmenším 1 000 exemplářů.

Autoři proto docházejí k závěru, že nové poznatky ochranné genetiky by se měly promítnout jak do praktické péče o populace cílových druhů a poddruhů, tak do kritérií pro zařazování do červených seznamů ohrožených druhů navržených uznávanou Mezinárodní unií ochrany přírody (IUCN).

Jan Plesník

Základem celé současné populace zubra (*Bison bonasus*) se stalo pouhých dvanáct jedinců; nížinná neboli bělověžská genetická linie se odvozuje dokonce jen ze sedmi zvířat, z toho tří samic. Foto Jan Plesník

Rozpad prostředí ohrožuje přírodu v celosvětovém měřítku

Poškozování a ničení přírodního prostředí zůstává i přes stále sílící dopad invazních nepůvodních druhů a změn podnebí nejdůležitějším činitelem ohrožujícím biologickou rozmanitost na naší planetě. Obvykle vede k rozpadu (fragmentaci) prostředí, tedy rozdělení původního biotopu na menší a izolovanější plošky, které jsou oddělené matricí člověkem přetvořeného zemského pokryvu se všemi negativními dopady na biotu (živou složku ekosystému).

Početný badatelský kolektiv vedený N. Haddadem ze Státní univerzity Severní Karolíny v Raleighu se nedávno pokusil vyhodnotit rozsah rozpadu prostředí v celosvětovém měřítku (*Sci. Adv.*, 1, e1500052, 2015). Vědci nejdříve analyzovali nové údaje o lesním pokryvu Země pořízené družicemi vybavenými snímači s vysokým rozlišením. Ukázalo se, že pětina všech lesů se na naší planetě nachází do 100 metrů od okraje porostu: obvykle leží v blízkosti zemědělské půdy nebo zástavby. A co víc, více než 70 % globálního lesního pokryvu najdeme nanejvýš kilometr od lesního okraje.

V dalším kroku se Haddad se spolupracovníky zaměřil na největší a nejdéle probíhající pokusy (v krajním případě i 35 let) zabývající se rozpadem prostředí. Experimentální plochy se vyznačují rozdílnou velikostí a nacházejí se v různých biomech na pěti kontinentech. Jako biom označujeme rozsáhlou oblast osídlenou příbuznými rostlinnými a živočišnými společenstvy, závislémi na podobných podnebních a půdních podmínkách. Mezi biomy patří kupř. tropické deštné pralesy, savany, stepi, polo-pouště, pouště, listnaté lesy mírného pásma, tajga nebo tundra.

K jakým výsledkům výzkumníci dospěli? Rozpad prostředí snižuje biologickou rozmanitost vyjádřenou jako druhovou bohatost (počet druhů) planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů na příslušné ploše o 13–75 %. Tím, že vyvolá pokles produkce biomasy a pozmění koloběh živin, rozpad prostředí negativně ovlivňuje fungování daného ekosystému. Dopad fragmentace bývá nejvýraznější na nejmenších a nejizolovanějších ploškách, přičemž zesiluje s časem. Nicméně jej mohou do určité míry vyrovnávat charakteristiky jednotlivých druhů, jako je vzácnost, způsob rozmnožování a šíření prostorem, složení potravy a délka života.

Družicové snímky potvrzují, že rozpad prostředí v Evropě i nadále pokračuje. Obrázek přibližuje dálnici mezi estonskými městy Tallinn a Narva.

Zjištění Haddadova týmu potvrzují, jak je nezbytné podnikat vhodná opatření v druhové a územní ochraně a ekologické obnově, neboť zlepšují pro organismy propojenost krajiny.

Jan Plesník

Mezinárodní obchod se živými plazy: roste význam farmového chovu

Nadměrné využívání lidmi zůstává hrozbou pro četné druhy planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů. Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES) se od roku 1975 snaží rozumným způsobem regulovat obchodování s ohroženými organismy a výrobky z nich.

Jednu z nejčastěji obchodovaných položek fauny a flóry představují v globálním měřítku plazi. Světový obchod zahrnuje 8–10 milionů plazích kůží v hodnotě 255 milionů eur (6,9 miliard Kč), a to za jediný rok. Výrobky z plazí kůže se na celkové hodnotě živočichů, na něž se vztahuje CITES, a produktů z nich, dovezených do Evropské unie, podílejí, pokud nepočítáme výtazek z kaviáru, plnými 84 %.

Janine E. Robinsonová působící na univerzitě v britském Kentu analyzovala se svými kolegy údaje o vývozu a dovozu živých plazů zařazených do přílohy II CITES, a to z let 1996–2012 (*Biol. Conserv.*, 184, 42–50, 2015). V uvedeném období bylo ve světě dovezeno z jiného státu celkem 18,8 milionů živých plazů. Mezi roky 2001–2012 se mezinárodní obchod se živými plazy snížil o celou třetinu. Zmiňovaný pokles

Do r. 2050 se ve světě postaví nejméně 25 milionů kilometrů silnic a dálnic: celková délka těchto komunikací se tak ve srovnání s r. 2010 zvýší o 60 %. Devět z deseti silničních staveb zprovozní v rozvojových zemích. Na snímku dálnice na předměstí Istanbulu. Fota: Jan Plesník

Obchod s živými plazy se týká i krokodýlů: na snímku vzácný krokodýl západoafrický (*Crocodylus suchus*), donedávna považovaný za poddruh krokodýla nilského (*Crocodylus niloticus*). Foto: Jan Plesník

byl nejvýraznější u jedinců odchycených ve volné přírodě, u nichž činil úbytek plných 70 %. Nicméně také import a export plazů rozmnožených a odchovaných v lidské péči se snížil o 40 %. Přesto právě tito jedinci tvoří asi polovinu všech obchodovaných plazů. Příčinu autoři spatřují ve výrazném zmenšení objemu obchodování se známým leguánem zeleným (*Iguana iguana*).

Naopak obchodování s živými plazy z farem se ve sledovaném období zvýšilo téměř padesátinásobně, a to zejména díky masovým dovozům krajty královské (*Python regius*) z afrických zemí ležících jižně od Sahary. CITES vymezuje farmový chov jako odchov jedinců v lidské péči, kteří byli odebráni jako vejce či mláďata z volné přírody, kde měli jen malou pravděpodobnost, že se dožijí dospělosti. V poslední době se v Jižní Americe a jižní a jihovýchodní Asii prudce rozšiřuje farmový chov želv.

Pokud jde o jednotlivé země, největším vývozcem živých plazů se stal Salvador, který se na světovém obchodu se zmiňovanými obratlovci podílí plnými 31 %: exportuje téměř výhradně právě leguány zelené. Naopak 56 % všech živých plazů, kteří překročili hranice určitého státu, směřovalo do USA.

Z uvedené analýzy je zřejmé, že roste význam farmového chovu plazů. Jestliže je provozován správně, může snížit tlak na plazí populace ve volné přírodě a zaměstnat místní obyvatele. Na druhou stranu nedokonalá legislativa a slabé vymáhání práva umožňuje „vyprat“ jeho prostřednictvím zvířata odchycená ve skutečnosti ve volné přírodě jako dospělci a papírově je vydávat za odchované na farmě.

Jan Plesník

Summary

Mocek J.: The Český ráj / Bohemian Paradise Protected Landscape Area Celebrates the 60th Anniversary of its Founding

In March 1955, the unique Český ráj/Bohemian Paradise area had become the very first Protected Landscape Area (PLA, the IUCN protected area management category V) in the Czech Republic, the former Czechoslovakia respectively. In 2002, the PLA was enlarged by adding new areas and re-declared. The Český ráj/Bohemian Paradise international importance was confirmed by including the area into the European Geoparks Network in 2005. The

Český ráj/Bohemian Paradise PLA harbours sandstone rock-pillar landscapes mixed with elements of the neovolcanic origin and with relict pine woods in valleys. The landscape is also characterised by long-term human settlements, many Middle Age castles and traditional folk architecture. Thus, the region has been attracting domestic and international visitors and often provides suitable locations for making fairy tale movies.

Zajíček P.: Floodplain Old-growth Forests in the South of Moravia

At the confluence of the Dyje/Thaya and Morava Rivers in the south-eastern part of the Czech Republic, a unique floodplain forest has been preserved. The area had been managed by the Princely Family of Liechtenstein. In the mid-1950s, it became a no-go zone, because of the Iron Curtain vicinity. From a point of view of nature conservation, the most important parts in the Soutok (Confluence in Czech) area are old-growth forests with virgin forest features having been protected since 1949. At present, there are the Ranšpurk and Cahnov National Nature Reserves (NNR) there. The small floodplain forest patches consisting of oaks, ashes and field maples have been left to spontaneous development for some time. Only non-native walnut trees are step-by-step eradicated there. The old-growth forests harbour a lot of fungi species, particularly wood-decaying ones. Only in the Ranšpurk NNR, 850 fungi species have been found. Floodplain forest natural processes were threatened by building the Nové Mlýny Water Works. Moreover, since the 1990s, restoring activities have been carrying out there and the area is regularly artificially flooded. In addition to high fungi species richness, a lot of rare and threatened wild animal species occur there. The Soutok region with the remarkable Ranšpurk and Cahnov floodplain forests is among the most beautiful natural areas in Central Europe.

Jelínková J., Plesník J. & Ucová S.: Through Hunting to Nature Conservation? Facts, Lies, Half-truths and Myths

Hunting often polarizes views and there is debate as to whether and in which circumstances it is a suitable conservation. Legal hunting